

Fuglalíf Tjarnarinnar árið 2022

**Ólafur K. Nielsen
Jóhann Óli Hilmarsson
Reykjavík og Stokkseyri
Febrúar 2023**

ÁGRIP

Fuglafána Tjarnarinnar hefur verið vöktuð meira og minna samfelldt frá 1973. Fimm andategundir hafa verið árvissir varpfuglar á þessu tímabili: stökkönd, gargönd, duggönd, skúfönd og æður. Urtönd, nýr varpfugl, bættist við 2015 og toppönd og rauðhöfði eru óreglulegir varpfuglar. Tvær rauðhöfðakollur komu upp ungum í sumar. Varpstofnum gargandar og duggandar hefur hnignað verulega og æðurin er horfin. Stökkönd hefur einnig fækkað verulega frá 2007 og skúfandastofninn gefið eftir. Langvarandi viðkomubrestur stendur andastofnunum fyrir þrifum og það hnignunarskeið sem nú stendur yfir hefur varað í meir en 15 ár. Þrjár meginskýringar eru á lélegri afkomu andarunga: (1) fæðuskortur; (2) afrán; og (3) hnignun búsvæða.

Tjörnin skartar ríkulegu fuglalífi yfir veturinn og fjöldi andfugla hefur þar vetursetu, mest áberandi í þeim hópi eru stökkönd, grágæs og álft. Vetrargestirnir byggja afkomu sína nær eingöngu á brauðgjöfum borgarbúa. Mest var um andfugla á árabílinu 1990–2005, er 800–1300 fuglar höfðu vetursetu, en síðan hefur hallað verulega undan fæti og síðustu ár hafa vetrargestirnir verið 600–800. Þessi fækkun vetrargesta bendir til þess að verulega hafi dregið úr brauðgjöfum almennings.

Tjörnin er fuglagarður í miðri borg og umsjón og ábyrgð þessa svæðis er á hendi borgaryfirvalda. Tilgangur með vöktun fuglastofna Tjarnarinnar er m.a. að veita ábyrgum yfirvöldum áreiðanlega lýsingu á ástandi stofnanna hverju sinni. Nú blikka öll viðvörunarljós! Ástand fuglastofna Tjarnarinnar er óviðunandi og hér þarf að bregðast við. Viðbrögðin þurfa að taka miða af því að umsjón með Tjarnarfuglunum, Tjörninni sjálfri og friðlandinu í Vatnsmýri er langtímaverkefni sem þarf að vinna jafnt og þétt. Hér þarf að taka á málum á skipulagðan og agaðan máta og hafa skýra framtíðarsýn.

EFNISYFIRLIT

ÁGRIP.....	2
EFNISYFIRLIT	3
INNGANGUR	4
FUGLALÍF 2022	6
Grágæs	6
Álft.....	6
Gargönd	7
Rauðhöfðaönd.....	8
Stokkönd.....	8
Grafönd.....	9
Urtönd.....	9
Skúfönd.....	9
Duggönd	10
Æður	10
Toppönd.....	10
Gulönd	10
Kría	10
Aðrir fuglar	11
ANNAÐ STARF.....	11
Fuglaskilti	11
Vinir Tjarnarinnar.....	11
UMRÆÐA	11
HEIMILDIR.....	15
TÖFLUR.....	16

Forsíða: Grafandapar á Hústjörn 3. janúar 2023. Ljósmynd Þorfinnur Sigurgeirsson.

INNGANGUR

Tjörnin og það fuglalíf sem þar þrífst hefur mikla þýðingu fyrir Reykvíkinga. Mikilvægi svæðisins felst í útivistar- og fræðslugildi þess. Þangað kemur fólk, bæði til að ganga með bökkum Tjarnarinnar og njóta þess sem fyrir augu ber, og eins sækja margir þangað til að fóðra Tjarnarfuglana. Við fullyrðum að hvergi annars staðar á Innnesjum komast íbúar í jafnmikið návígi við fugla og af eins mörgum tegundum en við Tjörnina. Auðugt fuglalíf í miðri borg er ekki sjálfgefið. Til lengri tíma litið þarf að varðveita búsvæði fuglanna á svæðinu, tryggja þeim aðgang að fæðu og frið til að lifa sínu lífi.

Fuglar hafa verið vaktaðir á Tjörninni á vorin og síðusumars flest ár frá 1973. Tilgangurinn með vöktun Tjarnarfugla er að afla gagna sem lýsa langtíma stofnbreytingum þeirra. Þannig hafi borgaryfirvöld á hverjum tíma trúverðuga lýsingu á ástandi fuglastofnanna og geti brugðist við, halli undan fæti hjá Tjarnarfuglum. Þessi vöktun hefur beinst að andfuglum (álft, gæsum og öndum) og kríu, en aðrir fuglar hafi verið taldir meðfram.

Talið var þrisvar sinnum um vorið og sumarið 2022, í apríl, maí og júlí, og ein talning var í lok árs. Allir fuglar voru taldir á Norðurtjörn, Suðurtjörn, Þorfinnstjörn, Vatnsmýrartjörn og Hústjörn, sem og í friðlandinu í Vatnsmýri (1. mynd). Talningar í maí gefa stærð varpstofna og talningar í júlí gefa viðkomuna og fjölda fellifugla. Talning í desember gefur fjölda vetursetufugla. Svæðið var auk þess heimsótt nokkrum sinnum þess utan, til að skoða ákveðna þætti í fuglalífinu.

Hér á eftir verður fjallað sérstaklega um endur, gæsir og kríu, aðrar tegundir sem sáust eru nefndar.

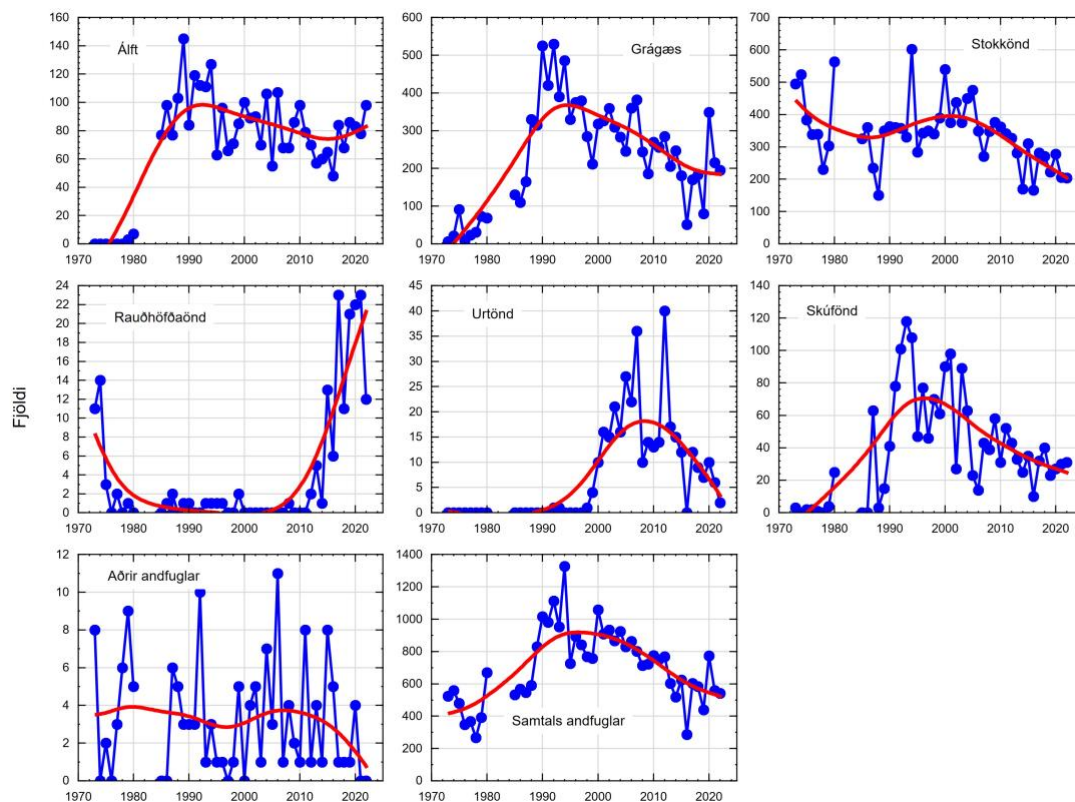
1. mynd. Tjörnin og friðland fugla í Vatnsmýri. 1=Norðurtjörn, 2=Suðurtjörn, 3=Þorfinnstjörn, 4=Vatnsmýrartjörn, 5=Hústjörn og 6=friðland. Friðlandið er markað með síkjum. Mynd var tekin 20. júlí 2022 og sótt af Borgarvefsjá 27. janúar 2023.

FUGLALÍF 2022

Fimm andategundir urpu við Tjörnina sumarið 2022. Stökkönd, gargönd, duggönd og skúfönd hafa verið árvissir varpfuglar frá upphafi talninga 1973. Einnig fundust rauðhöfðaendur með unga en rauðhöfðar hafa orpið þar nokkur síðustu ár. Urtönd hefur orpið árlega frá 2015 en sást ekki með unga í sumar. Sama á við um toppönd, hún er óreglulegur varpfugl við Tjörnina og sást þar í vor en engin merki voru um varp. Af sjaldgæfari öndum sáust gulönd og grafönd. Álft og grágæs eru daglegir gestir við Tjörnina árið um kring og nokkuð grágæsavarp er í Vatnsmýrinni. Hér fyrir neðan verður fjallað nánar um einstakar tegundir.

Grágæs

Þann 17. júlí sáust 42 fullorðnar gæsir og 27 gæsarungar (1. tafla). Þetta er svipaður fjöldi og síðustu ár en veruleg fækkun frá því sem verið hefur síðustu 30 ár eða svo. Áður voru að jafnaði 200–300 gæsir á Tjörninni síðsumars. – Vetursetuhópurinn taldi 195 gæsir 30. desember. Vetursetuhópurinn var hvað stærstur á árunum um og uppúr 1990 (400–500 fuglar) en síðan hefur fækkað jafnt og þétt í honum (2. mynd).

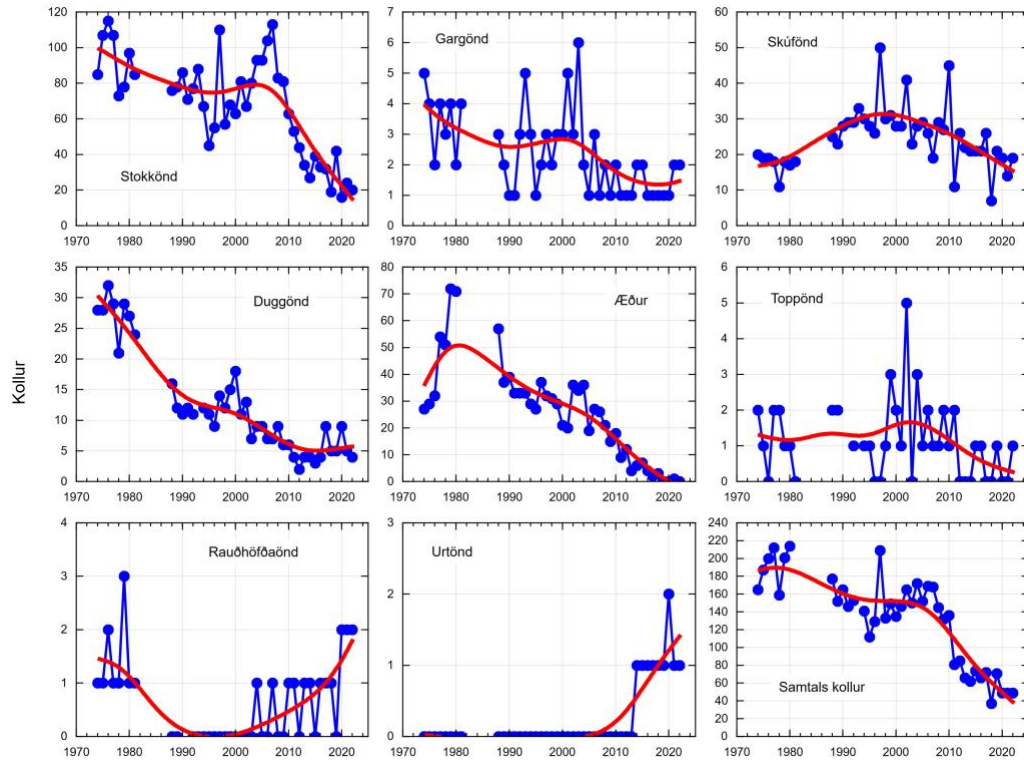
2. mynd. Andfuglar á Tjörninni veturna 1973–2022. Byggir á talningum sem voru gerðar í lok desember viðkomandi ár. Gögn vantar fyrir árin 1981–1984. Rauðu ferlarnir sýna meginleitni gagnaraðanna.

Álft

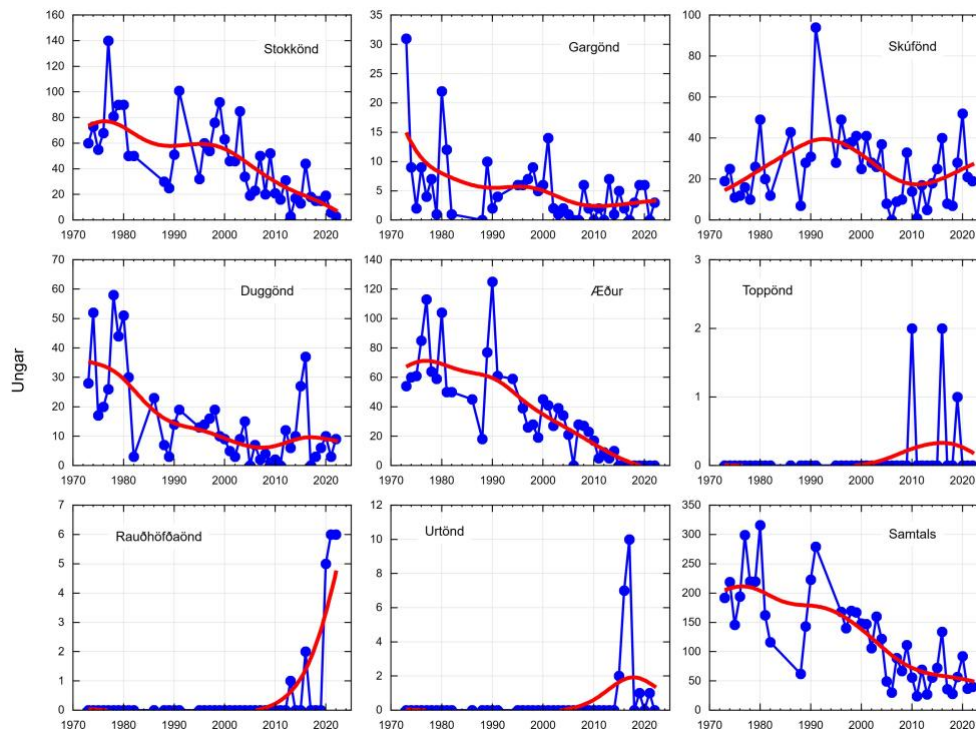
Í talningu 28. apríl sáust 6 álfir og tvær þann 14. maí. Álfir felldu á Tjörninni og fellihópurinn taldi 15 fugla 17. júlí, þetta er nýbreytni (1. tafla). Álfir voru áberandi í september og október og þann 8. október sáust 98 fuglar. – Vetursetuhópurinn taldi 98 álfir þann 30. desember. Fjöldi álfra í vetursetu var hvað mestur á árunum um og uppúr 1990 (110–140 fuglar) en síðan fækkaði og voru færstar á árabílinu 2013–2015 (50–65 fuglar) en hefur fjölgað síðan (2. mynd).

Gargönd

Tvö gargandapör og stakur steggur sáust á Tjörninni um vorið (1. og 2. tafla). Varpstofninn er svipaður og verið hefur frá árinu 2007 (eitt til tvö pör, 3. mynd). Ein kolla sást með þrjá unga í talningu í júlí (1. og 3. tafla). Að auki felldu flugfjaðrir á Tjörninni 24 steggir og ein kolla, fellihópurinn hefur vart verið stærri áður. Gargandahópurur dvaldi á Tjörninni í haust og sáust 33 fuglar 8. október og þar af 18 steggir og 15 kollur. – Engar gargendur höfðu vetursetu.

3. mynd. Andakollur á Tjörninni vorin 1974–2022. Gögn vantar fyrir allar tegundir árin 1982–1987, fyrir æður 1981 og duggönd 1993. Rauðu ferlarnir sýna meginleitni gagnaraðanna. Stærð varpstofns er miðuð við fjölda kolla sem sést í talningum að vori (apríl og maí).

4. mynd. Andarungar á Tjörninni síðsumars 1973–2022. Gögn vantar fyrir árin 1983–1985, 1987 og 1992 til 1993, einnig vantar stökkönd og gargönd 1986, stökkönd, gargönd, duggönd og skúfönd 1994, og æður 1995. Rauðu ferlarnir sýna meginleitni gagnaraðanna.

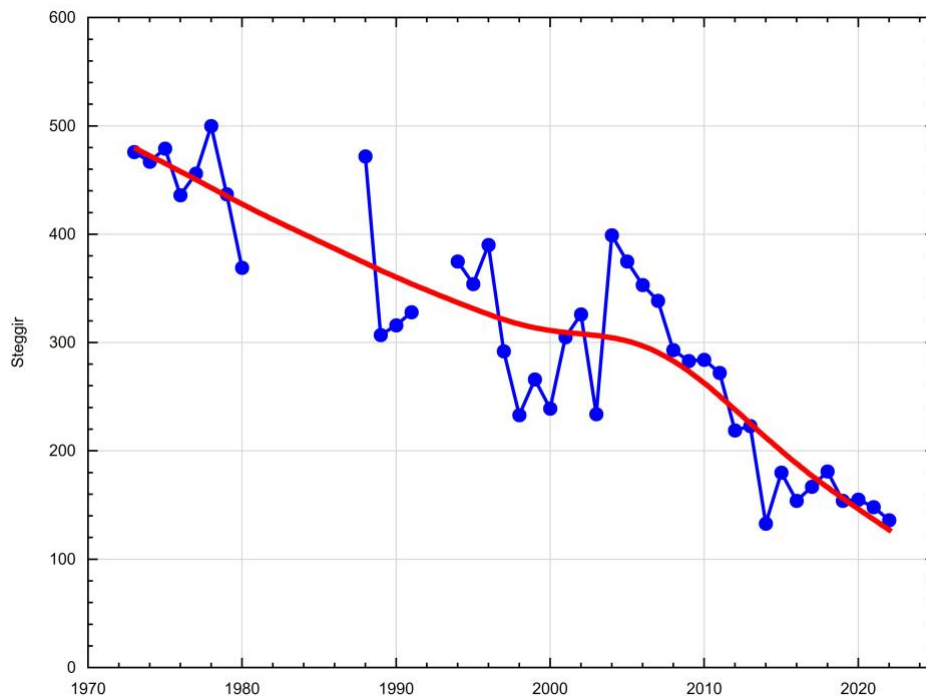
Rauðhöfðaönd

Þriðja vorið í röð dvöldu tvö rauðhöfðapör á Tjörninni og kollurnar komu upp samtals 6 ungum (1. tafla). Að auki voru þrír óparaðir steggir á svæðinu um vorið. Síðsumars voru í fjaðrafelli á Tjörninni 6 steggir og tvær kollur auk ungamæðranna. Rauðhöfðaendur voru á Tjörninni í allt haust og annað árið í röð var þar stór hópur en 161 rauðhöfði sást þar þann 1. september (eBird 2022). – Vetursetuhópurinn taldi 12 rauðhöfða 30. desember (2. mynd). Rauðhöfðar hafa verið árvissir vetrargestir frá árinu 2012 og hópurinn hefur talið yfir 20 fugla síðustu ár. Endurkoma rauðhöfðans í fuglafánu Tjarnarinnar eftir margra ára ládeyðu er einn ánægjulegasti viðburður síðustu ára.

Stökkönd

Í maí sáust mest 20 stökkandarkollur og 26 í júlí (1. tafla). Þetta er eitt lægsta gildið sem skráð hefur verið fyrir varpstofninn. Samanburður við fyrri ár sýnir að varpstofninn var sterkur á 8. áratug síðustu aldar (73–115 pör). Síðan fækkaði í stofninum og lágmark var 1995 (45 pör), eftir það óx hann jafnt og þétt og var kominn í 113 pör 2007. Aftur fækkaði fuglunum og hefur stofninn verið með allra minnsta móti 2014–2022 (3. mynd, 2. tafla). Samtals felldu 136 stökkandarsteggir flugfjaðrir á Tjörninni 2022 en þetta eru bæði heimafluglar og aðkomufuglar (1. tafla). Fellisteggjum hefur fækkað mikið frá því sem áður var og tölur fyrir árin 2014–2022 eru þær langlægstu frá upphafi talninga (5. mynd). Í lok júlí 2022 voru þrjár stökkandarkollur með samtals 6 unga og þetta er eitt lægsta gildið sem skráð hefur verið frá upphafi talninga 1973. Almennt hefur viðkoma stökkandarinnar verið slök allar götur frá 2005 (4. mynd, 3. tafla). – Vetursetuhópurinn taldi 204 stökkendur 30. desember. Hann var hvað stærstur á 8. áratugnum og svo aftur um og eftir aldamótin 2000, oftast 400–500 fuglar en stundum

upp í 600 fuglar. Frá aldamótum hefur fækkað jafnt og þétt í hópnum og síðustu ár hefur hann talið á bilinu 200–300 fugla (2. mynd).

5. mynd. Fellisteggir stokkandar á Tjörninni 1973–2022. Gögn vantar fyrir árin 1981–1987 og 1992 og 1993. Rauði ferillinn sýnir meginleitni gagnaraðarinnar.

Grafönd

Grafandapar sást á Vatnsmýrartjörn 8. október og aftur 4. nóvember (forsíðumynd).

Urtönd

Urtendur hafa orpið við Tjörnina frá 2015 og varppörin dvelja á tjörnum í Vatnsmýrinni. Urtendur eru felugjarnar og oft erfitt að koma auga á þær. Urtandapar sást í talningum um vorið. Engir ungar sáust síðsumar en tveir fullorðnir fuglar í felli (1. tafla). – Urtendur hafa haft vetursetu á Tjörninni frá 1999 og það fjölgaði hratt í hópnum næstu vetur þar á eftir (2. mynd). Flestir voru fuglarnir 2012 eða 40, síðan hefur þeim fækkað. Í talningu 30. desember sáust tveir steggir. Vetursetufuglarnir hafa flestir haldið sig á Vatnsmýrartjörn og Hústjörn en líka á skurðum austast í Vatnsmýrinni. Þessum skurðum hefur verið spilt í tengslum við uppbyggingu á Hlíðarendasvæðinu og henta vart urtöndum lengur.

Skúfönd

Í talningum í maí sáust 19 skúfandarkollur en 22 kollur í júlí (1. tafla). Sjö kollur voru með 19 unga á lífi í lok júlí (1. tafla). Stofnbreytingar skúfandar hafa verið frábrugðnar stofnbreytingum annarra Tjarnaranda. Skúfandastofninn óx á árunum 1980–1998, úr tæplega 20 pörum í liðlega 30 pör, stofninn hefur síðan minnkað jafnt og þétt og hefur síðustu ár talið um og innan við 20 pör (3. mynd, 2. tafla). Toppár í fjölda skúfanda árin 1997, 2002 og 2010 helgast líklega af tímabundnum heimsóknum aðkomufugla, frekar en raunverulegri aukningu í varpstofni. Viðkoma skúfanda batnaði jafnt og þétt á sama tíma og skúfandastofninn óx á 8. og 9. áratug 20. aldar og var í hámarki á fyrrihluta 10. áratugarins, nokkrum árum á undan hámarki í stofnstærð. Frá miðjum 10. áratugnum hefur viðkoman verið lakari og sérstaklega hafa árin frá og með 2005 verið mögur ef undan eru skilin árin 2009, 2016 og 2020. Leitni í fjölda skúfandarunga, frá lögðinni 2005–2008, hefur þó verið upp á við (4. mynd, 3. tafla). – Skúfendur hafa verið nær

árvissir vetrargestir við Tjörnina frá 1973 (2. mynd). Fyrstu árin, sem talningarnar spanna, voru fuglarnir fáir en síðan fjölgaði í hópnum og flestir voru fuglarnir 80–120 á árunum um og eftir 1990. Vetursetuhópurinn 2022–2023 taldi 31 fugl 30. desember (1. tafla).

Duggönd

Í talningum um vorið sáust mest fjórar duggandarkollur en í talningu í júlí sáust 7 kollur (1. tafla). Duggöndum á Tjörninni hefur fækkað jafnt og þétt allar götur frá 1980, ef undan er skilið sex ára tímabil um síðustu aldamót. Botninum virðist hafa verið náð 2009 og síðan hefur stofninn haldist tiltölulega stöðugur eða 5–9 pör (3. mynd, 2. tafla). Viðkoman 2022 var slök og tvær kollur voru með samtals 9 unga á lífi 17. júlí (1. tafla). Viðkoma duggandar hefur verið léleg um langa hríð, undantekningar voru árin 2015 og 2016 (4. mynd, 3. tafla). – Engin duggönd hafði vetursetu 2022–2023.

Æður

Engir æðarfuglar sáust á Tjörninni 2022! Æðarfuglinn er horfinn úr fuglafánu Tjarnarinnar og það er miður, 65 ára sögu þeirra við Tjörnina er lokið (3. mynd).

Toppönd

Toppönd er árviss gestur á Tjörninni og sést þar á öllum tímum árs. Flest voru eru fáein pör á svæðinu (1–5 pör, 3. mynd) og toppendur verpa þar endrum og eins (4. mynd). Eitt toppandapar sást á Tjörninni síðastliðið vor, engin merki voru um varp (1. tafla). Engin toppönd sást í talningu í lok desember (1. tafla).

Gulönd

Fjórar gulendur sáust á Tjörninni 1. mars 2022 og svo þar þann 6. Í haust sáust svo aftur gulendur, tveir steggir 4. nóvember og síðan stakur steggur 3. desember.

6. mynd. Kríuhópur á bílastæði Háskólans, fyrrum Háskólavelli, 17. júlí 2022. Ljós. ÓKN.

Kría

Kríuvarp var á tveimur stöðum við Tjörnina 2022, í Vatnsmýri og Þorfinnshólma. Þetta er sama dreifing og verið hefur á kríuvarpinu frá árinu 2012. Í talningu 14. maí sáust 55 kríur við Tjörnina. Þann 7. júní sáust kríur liggja á um 45 hreiðrum í Vatnsmýrarfriðlandi, og 10. júní voru 35–40 kríur á hreiðrum í Þorfinnshólma. Þann 15. júlí sáust samtal 140 fullorðnar kríur og 9 fleygir eða hálfleygir ungar. Í talningu

17. júlí sáust 205 fullorðnar kríur og 12 ungar (6. mynd). Miðað við að um 100 pör reyndu varp þá er varpárangurinn lélegur. Hvað ræður lélegum árangri? Tvær líklegar skýringar, annars vegar fæðuskortur og hins vegar afrán. Tjarnarkríurnar sækja mikið til sjávar eftir æti, sem er fyrst og fremst sandsíli. Kríur sáust bera sandsíli í sumar og það virtist ekki vera fæðuskortur. Vargar hafa herjað á kríuvarpið á umliðnum árum og það var raunin í sumar og þar var sílamáfur á ferðinni. Fylgst var með atganginum þann 17. og 18. júlí. Þetta virtist vera um sama einstaklinginn að ræða. Hann sat á ljósastaurum við Hringbraut, milli þess sem hann gerði atlögur að kríunum bæði við Þorfinnstjörn og í Vatnsmýri. Við sáum hann í tvígang taka kríuunga. Í bæði skiptin dengdi hann sér niður í varpið með kríugerði á eftir sér, hremmdi unga í kjaftinn og flaug með hann 100 til 150 m út fyrir varpið, drap ungann og át. Í kjölfarið, eða þann 19., var sílamáfinum fargað og þá hætti þessi ásókn. Þetta dæmi sýnir að það er nauðsynlegt að vera á varðbergi og verja kríuvarpið við Tjörnina. Mögulegir vargar í véum eru auk sílamáfs, minkar, kettir og hrafnar.

Aðrir fuglar

Hettumáfar dvelja við Tjörnina árið um kring og verpa sum ár. Nokkur pör reyndu fyrir sér með varp í Vatnsmýrinni og þann 17. júlí voru þar 30 fullorðnir hettumáfar og 10 nýfleygir ungar. Sílamáfi hefur fækkað við Tjörnina frá því sem áður var þegar þeir skiptu hundruðum vor og haust; þann 28. apríl sáust 20 sílamáfar, 70 þann 14. maí og 15 þann 17. júlí. Af öðrum tegundum máfa sáust stormmáfur, svartbakur, hvítmáfur, bjartmáfur og silfurmáfur. Hópur af húsdúfum heldur til við ráðhúsið og Iðnó allt árið. Dúfum hefur fækkað mikið á Innnesjum og er þetta einn af fáum dúfnahópum sem eftir er. Fuglarnir voru kringum 40–50 talsins en 47 dúfur sáust í talningu 30. desember.

Ekki var gerð tilraun til að meta fjölda mófugla í Vatnsmýrarfriðlandi en tjaldur sást á hreiðri um vorið og allavega eitt stelkspar var með unga. Auk þess sáust í Vatnsmýri í maí hrossagaukur (margir hneggjandi), heiðlópar og jaðrakanapar. Samkvæmt skráningarvefnum eBird (2022) voru sandlóur, hrossagaukar og maríuerlur með unga í mýrinni, sem og nokkrir varplegir þúfutittlingar.

ANNAÐ STARF

Fuglaskilti

Skýrsluhöfundar sáu um að útbúa og skipta út fuglaskiltum við Iðnó, en það er gert þrisvar á ári, snemma vors (þema skiltanna er varptíminn), á miðju sumri (þemað er unगतíminn) og um haustið (þemað er vetrargestir).

Vinir Tjarnarinnar

Um 20 sjálfbóðaliðar á vegum Fuglaverndar og Norræna hússins tóku til hendinni 11. apríl í Vatnsmýrarfriðlandi og hreinsuðu rusl úr síkjum, klipptu runna og tré og löguðu bakkavarnir. Þetta starf hófst 2013 og hefur síðan verið á hverju vori, nema ekki 2020 vegna kófsins. Sjá líka: <https://fuglavernd.is/verkefningin/hollvinir-tjarnarinnar/>.

UMRÆÐA

Fuglalífi Tjarnarinnar hefur hnignað á liðnum árum og áratugum og það er óumdeilt. Við teljum að þrjár megin skýringar séu á þessari þróun og höfum rökstutt það í fyrri skýrslum. Skýringar okkar eru:

- **fæðuskortur**
- **afrán**
- **hnignun búsvæða.**

Við höfum áður rætt ítarlega mögulegar mótvægisáðgerðir og viljum í því sambandi benda á Tjarnarskýrslur frá 2011 og 2012 (Ólafur K. Nielsen og Jóhann Óli Hilmarsson 2011 og 2012, sjá líka Ólaf K. Nielsen 2013). Boðskapur okkar er sá sami og fyrr og í hnotskurn felast tillögur okkar í því að viðhalda umgjörðinni, stunda ræktunarstarf og hafa eftirlitsmann með Tjarnarfuglunum. Umgjörðin er svæðið í heild sinni: tjarnir, bakkar, hólmar og friðlandið í Vatnsmýri (1. mynd). Umgjörðin nær einnig til vatnasviðs Tjarnarinnar. Með viðhaldi er átt við verk líkt og að koma í veg fyrir landbrot í Vatnsmýrinni, tryggja að hávaxnar plöntur líkt og hvönn og kerfill kaffæri ekki kríuvarpið, meindýravarnir o.fl. Með ræktunarstarfi er vísað til árangurs andasleppinganna frá 1956 og 1957 og okkar tillaga er að haldið verði áfram með slíkt starf. Eftirlitsmaður með Tjarnarfuglum sinnir daglegum þörfum fuglanna yfir vor og sumar.

Sumum af tillögum okkar um áðgerðir hefur verið fylgt eftir og við fögnum því. Nægir hér að nefna stofnun friðlands fugla í Vatnsmýri á sínum tíma og nú síðast slepping andarunga 2014 og 2015, og umbætur í kríuvarpinu í Þorfinnshólma og Vatnsmýri. Við viljum nota tækifærið og benda á nokkur atriði sem þurfa skoðunar varðandi lélega viðkomu Tjarnarfugla og gróður- og búsvæðavernd.

Ætíðhvönn hefur lagt undir sig hólmana í Norðurtjörn (Litlahólma og Stórahólma) og gert kríuna fráhverfa þeim. Þessir hólmar voru áður fyrir mikilvægir varpstaðir kríu. Nýleg eyðing hvannar í Þorfinnshólma og gerð malarflata í hólma Vatnsmýrartjarnar hafa gert kríunni auðveldara fyrir með varp á þeim stöðum. Það þarf eitthvað svipað að gera í hólum Norðurtjarnar. Í þessu sambandi má nefna að Stórhólminn var tyrfður á hverju vori á 8. áratugnum og jafnframt útbúnar hreiðurskálar fyrir endur.

Hvað ræður því að viðkoma Tjarnarandanna er jafnléleg þessi árin og raun ber vitni? Er það fæðuskortur sem ræður mestu eða afrán? Þessu þarf að svara og að nýta þá þekkingu til að bregðast við. Ef það er fæðuskortur sem hamlar, þá þarf hreinlega að fódra andarungana á meðan þeir vaxa úr grasi. Ef það eru afræningjar sem eru flöskuhálsinn, þá þarf að farga þeim eða stugga í burtu.

Svipað á við um kríuvarpið. Af hverju vegnar kríunni jafnilla og raun ber vitni síðustu ár? Mögulega skiptir hér mestu skortur á sandsílum í sjó við Reykjavík, en afræningjar gætu líka leikið hér stórt hlutverk. Í því sambandi nægir að minna á að minkur lék lausum hala í kríuvarpinu í Vatnsmýrinni í júní 2017 og líka hafa kettir sést þar á veiðum. Einnig hafa sílamáfar herjað á varpið og drepð unga líkt og í sumar. Við getum ekkert gert við fæðuskorti en það er ólíðandi að horfa upp á afræningja spilla þessu varpi sem er ein helsta prýði Tjarnarinnar.

Fjöldi vetursetugesta við Tjörnina ræðst mjög líklega af fæðuframboði. Það sem dregur fuglana að eru brauðgjafir borgarbúa, það er lítið annað sem Tjarnarfuglarnir hafa að éta á þessum árstíma. Mælingar veturinn 1998–1999 sýndu að brauðgjafir stóðu undir fæðuþörf þeirra helga daga en ekki virka daga (Ólafur K. Nielsen 1999). Líklegasta skýringin á fækkun vetrargesta er að dregið hafi úr brauðgjöfum.

7. mynd. Skógarkerfill í Friðlandinu í Vatnsmýri 1. júlí 2022. Ljós. JÓH.

Einn tilgangur með Vatnsmýrarfriðlandi var að varðveita þann votlendisgróður sem forðum einkenndi Vatnsmýrina. Úttekt var gerð á flóru friðlandsins 2003 (Jóhann Pálsson 2003). Miklar breytingar hafa orðið síðan og hefur skógarkerfill, sem er ágeng framandi tegund, meðal annars lagt undir sig stórar spildur (7. mynd). Með tilliti til þessara breytinga er tillaga okkar að gróðurúttekt verði endurtekin. Jafnframt verði tækifærið notað og gerð úttekt á varpi bæði anda og mófugla í Friðlandinu.

Framtíð gulstararbreiðanna í Suðurtjörn tengist gróðurvernd við Tjörnina. Þessar breiður eru síðustu leifar af gulstararengi sem var við suðurenda Tjarnarinnar, annað er komið undir uppfyllingar. Vætanlega hefur gulstörin vaxið á þessum stað í aldir eða árþúsundir. Önnur breiðan (216 m²) og sú stærri er í suðausturenda Suðurtjarnar og hin er í suðvesturendanum (114 m²). Síðustu tvo áratugi hafa bæði gæsir og álftir sótt mjög í gulstörina á vorin og sumrin, fuglarnir bíta blöðin eða rífa plönturnar upp (8. mynd). Til að verjast þessum ágangi hafa breiðurnar verið girtar af. Girðingarnar eru löngu fallnar og stefnir í óefni með störina. **Þessu verður að kippa í liðinn og endurreisa girðingarnar!**

Tjarnalilja eða tjarnasverðlilja (*Iris pseudacorus*), sem er vatnaplanta, var gróðursett í Þorfinnstjörn rétt eftir aldamót (sjást á loftmynd frá 2006). Þetta er framandi tegund í íslensku vistkerfi og skilgreind sem ágeng tegund bæði í Norður-Ameríku og Suður-Afríku, þar sem hún myndar einsleitar breiður og útrýmir innlendum vatnaplöntum (Wikipedia 2023). Blöð og rætur tjarnalilju eru eitruð og grasbítar, líkt og gæsir og álftir, snerta hana ekki. Í dag eru þrjár breiður í Þorfinnstjörn (9. mynd), samtals 153 m², og liljan hefur dreift sér yfir í Suðurtjörn og þar eru að myndast breiður með bökkum. Við hvetjum til þess að hart verði brugðist við frekari útbreiðslu þessarar plöntu!

Mikið landbrot hefur verið í Friðlandinu (Ólafur K. Nielsen og Jóhann Óli Hilmarsson 2017). Það verður að bregðast við þessu á einhvern máta og tryggja að aldan brjóti ekki bakkann líkt og reyndin hefur verið á liðnum árum.

8. mynd. Gulstararbreiðan í suðausturhorni Tjarnarinnar 4. júlí 2022. Störin er bitin og troðin niður af gæsum og álftum, plöntur næst bakka hafa verið slitnar upp og þar er leir. Sjá má leifar af girðingunni sem átti að verja störina fyrir ágangi fugla. Ljós. ÓKN.

9. mynd. Breiður af tjarnarlilju í Þorfinnstjörn 15. júlí 2022. Nær eru breiður af garðamariústakki. Ljós. ÓKN.

Vatnsbúskapur Tjarnarinnar gæti verið í hættu vegna mikilla framkvæmda víða í Vatnsmýri eða í jaðri hennar. Bæði eru framkvæmdir í Hlíðarenda og svo stendur til að byggja við sunnanverðan Flugvöllinn. Þessar framkvæmdir gætu haft áhrif á vatnsbúskapinn og þarf að vakta hann gjörlla og bregðast við, stefni í óefni.

Í lokin er rétt að minna á að borgaryfirvöld mörkuðu á sínum tíma stefnu varðandi lífríki Tjarnarinnar. Um það má lesa í bókinni „Tjörnin, saga og lífríki“ sem kom út á vegum Reykjavíkurborgar árið 1992. Þar segir m.a. á bls. 165 í kafla 8, „Framtíð Tjarnarsvæðisins“ sem er eftir Inga Ú. Magnússon, Einar E. Sæmundsen, Gísli M. Gíslason, Halldór Torfason og Jóhann Pálsson:

„Fjölbreytt andalíf Tjarnarinnar er að miklu leyti manngert og komið var upp vísi að fuglagarði á svæðinu á sjötta ártugnum. Þessi tegundaauðlegð hefur bæði skemmti- og fræðslugildi og ber að vinna áfram í sama anda. Forsenda fyrir slíku ræktunarstarfi er að skipulegt eftirlit sé með Tjarnarfuglunum, bæði almenn umhirða, til dæmis að fóðra unga, eyða vörðum, vakta varplönd og fleira, og eins að fylgjast með stofnstærð og viðkomu Tjarnarfugla, þannig að á hverjum tíma sé vitað hvað sé þar af fugli og hvort ákveðnum tegundum sé að fækka eða þær jafnvel að hverfa.“

HEIMILDIR

eBird 2022. eBird: *An online database of bird distribution and abundance* [web application]. eBird, Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, New York. Available: <http://www.ebird.org>. (sótt 27.01.2023).

Ingi Ú. Magnússon, Einar E. Sæmundsen, Gísli M. Gíslason, Halldór Torfason & Jóhann Pálsson 1992. Framtíð Tjarnarsvæðisins. Bls. 161–171 í *Tjörnin, saga og lífríki*. Reykjavíkurborg. 197 bls.

Jóhann Pálsson 2003. Friðlandið í Vatnsmýrinni, flóra og gróðurfar í friðlandi fyrir fugla í Vatnsmýrinni. Umhverfis- og heilbrigðisstofa. UHR 11-2003_6.

Ólafur K. Nielsen 1999. Tjarnarfuglar og brauðgjafir. Skýrsla til Garðyrkjustjóra, 13 bls.

Ólafur K. Nielsen 2013. *Til varnar Tjörninni, minni gömlu fóstur!* Fuglar 9: 30-35.

Ólafur K. Nielsen & Jóhann Óli Hilmarsson 2011. *Fuglalíf Tjarnarinnar árið 2011*. Skýrsla til Garðyrkjustjóra, 14 bls.

Ólafur K. Nielsen & Jóhann Óli Hilmarsson 2012. *Fuglalíf Tjarnarinnar árið 2012*. Skýrsla til Garðyrkjustjóra, 17 bls.

Ólafur K. Nielsen & Jóhann Óli Hilmarsson 2017. *Fuglalíf Tjarnarinnar árið 2016*. Skýrsla til Garðyrkjustjóra, 15 bls.

Wikipedia 2023. *Iris pseudacorus*. https://en.wikipedia.org/wiki/Iris_pseudacorus (sótt 19.2.2023).

TÖFLUR

1. tafla. Álftir, gæsir og endur á Tjörninni 2022. Samtals voru gerðar þrjár heildartalningar á fuglum vorið og sumarið 2022 og ein talning í desember. Í töflunni er sýnt hvað sást af álftum, gæsum og öndum í þessum talningum.

Tegund	kyn/aldur	28.4.2022	14.5.2022	17.7.2022	30.12.2022
Álft	ógr. aldur	6	2	15	98
Grágæs	fullo.	26	24	42	195
Grágæs	ungar	0	0	27	...
Stökkönd	steggir	16	30	136	...
Stökkönd	kollur	10	20	23	
Stökkönd	ókyngur.	0	0	0	204
Stökkönd	ungar	0	0	3	...
Gargönd	steggir	3	2	24	0
Gargönd	kollur	2	2	2	0
Gargönd	ungar	0	0	3	...
Rauðhöfði	steggir	4	5	6	...
Rauðhöfði	kollur	1	2	4	...
Rauðhöfði	ókyngur.	...	...	...	12
Rauðhöfði	ungar	0	0	6	...
Urtönd	ókyngur.	0	0	2	0
Urtönd	steggir	1	0	0	2
Urtönd	kollur	1	0	0	0
Duggönd	steggir	4	5	1	0
Duggönd	kollur	3	4	7	0
Duggönd	ungar	0	0	9	...
Skúfönd	steggir	15	35	29	...
Skúfönd	kollur	8	19	22	...
Skúfönd	ókyngur.	0	0	0	31
Skúfönd	ungar	0	0	19	...
Toppönd	steggir	0	1	0	0
Toppönd	kollur	0	1	0	0

2. tafla. Andakollur á Tjörninni í Reykjavík vorið 2022, samanborið við meðaltal áráanna 1974–2022.

	Sto	Gar	Rau	Urt	Skú	Dug	Æðu	Top	Samtals
Talning 2022	20	2	2	1	19	4	0	1	49
Meðaltal 1974–2022	68,1	2,4	0,6	0,2	24,5	12,2	25,6	1,1	133,2
Hámark	115	6	3	2	50	32	72	5	216
Lágmark	16	1	0	0	7	2	0	0	37
Staðalfrávik	27,9	1,3	0,8	0,5	8,3	8,3	18,3	1,1	51,5
Breytileikastuðull	41%	57%	121%	206%	34%	68%	72%	95%	39%
Ár (n)	43	43	41	43	43	42	42	40	41

Breytileikastuðull er hlutfall staðalfráviks af meðaltali. Gar er gargönd, Rau er rauðhöfðaönd, Sto er stokkönd, Urt er urtönd, Skú er skúfönd, Dug er duggönd, Æðu er æður og Top er toppönd.

3. tafla. Andarungar á Tjörninni í Reykjavík síðsumars 2022, samanborið við meðaltal áráanna 1973–2022.

	Sto	Gar	Rau	Urt	Skú	Dug	Æðu	Top	Samtals
Talning 2022	6	3	6	0	19	9	0	0	40
Meðaltal 1974–2022	46,1	5,1	0,5	0,5	25,1	15,0	35,5	0,1	126,9
Hámark	140	31	6	10	94	58	125	2	316
Lágmark	3	0	0	0	0	0	0	0	24
Staðalfrávik	30,9	6,1	1,5	1,9	17,5	14,8	32,3	0,5	77,9
Breytileikastuðull	67%	118%	315%	375%	70%	99%	91%	380%	61%
Ár (n)	42	42	42	42	43	43	43	42	41

Breytileikastuðull er hlutfall staðalfráviks af meðaltali. Gar er gargönd, Rau er rauðhöfðaönd, Sto er stokkönd, Urt er urtönd, Skú er skúfönd, Dug er duggönd, Æðu er æður og Top er toppönd.